

نقش حقوق مالکیت معنوی در رونق اقتصادی و تجارت بین‌الملل کشورهای در حال توسعه
انسیه حاجی محمد^۱ - منصور عطاشنه^{۲*} - ابومحمد عسگرخانی^۳
تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۹/۲۶ - تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۰/۲۰

چکیده:

رشد تکنولوژیک کشورهای در حال توسعه، علاوه بر ایجاد بازارهای جدید، فرایندهای تولید و نوآوری را متحول ساخته است. از سوی دیگر، موجب بالا بردن قدرت رقابت و افزایش صادرات محصولات صنعتی آنها به بازارهای جهان گشته و مزیت‌های نسبی ممالک پیشرفته را مورد تهدید قرار داده است. جهانی شدن رقابت‌های تجاری، سبب گردیده کشورهای توسعه‌یافته برای حفظ قدرت رقابت و سهم خود در بازارهای بین‌المللی به استراتژی‌های دیگری روی آورند که اساس آنها حمایت از حقوق مالکیت معنوی می‌باشد. هدف نگارنده در مقاله حاضر بررسی نقش حقوق مالکیت فکری در تجارت بین‌الملل کشورهای در حال توسعه است و به دنبال پاسخگویی به این سؤال است که نقش حقوق مالکیت معنوی در رونق اقتصادی و تجارت بین‌المللی کشورهای در حال توسعه چیست؟ در پاسخ به سؤال فوق این فرضیه مطرح می‌شود که حقوق مالکیت معنوی در شرکت‌های دانش‌بنیان نقش مؤثری در توسعه اقتصادی کشورهای در حال توسعه بر عهده دارد.

واژگان کلیدی: حقوق مالکیت معنوی، تجارت بین‌الملل، کشورهای در حال توسعه، سازمان تجارت جهانی

JPIR-2012-1692

۱- دانشجوی دکتری تخصصی حقوق بین‌الملل عمومی، واحد امارات، دانشگاه آزاد اسلامی، دبی، امارات متحده عربی

۲- استادیار مدعو گروه حقوق، واحد امارات، دانشگاه آزاد اسلامی، دبی، امارات متحده عربی: نویسنده مسئول

m.atasheneh@scu.ac.ir

۳- دانشیار گروه حقوق بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

مقدمه و بیان مساله

حقوق مالکیت فکری از شاخه‌های نوین حقوقی است. به‌رغم سابقه تاریخی طولانی و اهمیت آن در طول تاریخ، این شاخه چنان توسعه کمی و کیفی یافته است که شاید کمتر شاخه حقوقی همسان او باشد. حجم بزرگی از قوانین و رویه محاکم در سطح ملی و انبوهی از اسناد منطقه‌ای و بین‌المللی در عرصه فراملی، نشان از اهمیت آن دارد این اهمیت نشان می‌دهد که امروزه مطالعه و تدوین نظام مالکیت فکری مناسب به عنوان ابزاری سیاسی که تضمین کننده ارزش دارایی‌هایی فکری، نوآوری‌ها و اختراعات است و از سوی سیاستگذاران کشورهای مختلف مورد توجه قرار گرفته به عنوان یک ضرورت مطرح است چرا که مالکیت معنوی به صورت مستقیم و غیرمستقیم تجارت بین‌المللی را تحت تأثیر خود قرار داده است؛ به گونه‌ای که امروزه، نظام مالکیت فکری به یکی از مسائل زیربنایی سیاست نوین تجاری در سطح بین‌المللی و بستری برای فراهم آوردن توسعه پایدار در کشورهای در حال توسعه شده است. اما در این راه با موانعی روبرو است. پیچیده شدن اقتصادها در دنیای مدرن باعث پیچیده‌تر شدن حقوق مالکیت می‌شود به طوری که در اقتصاد دانش محور، حقوق مالکیت نقش مهمتری را به عهده دارد که بدون آن تولید و انتشار دانش که موتور محرک اقتصادهای مدرن است، امکان ناپذیر می‌گردد. حمایت کافی از مخترعان و نوآوران و تسهیل ثبت ملی و بین‌المللی حقوق آنها می‌تواند ضمن حفاظت از سرمایه‌گذاری تحقیقات انجام شده، انگیزه اشخاص حقیقی و حقوقی را برای تحقیقات و نوآوری افزایش دهد. همچنین، بهره‌وری جدید و بهره‌وری و نوآوری‌ها، انتشار دقیق و صحیح فناوری جلوگیری از اختفای فناوری و تشویق به امر سرمایه‌گذاری را می‌توان از اثرات و نوآوری، تسهیل انتقال فناوری نتایج مهم آن برشمرد. از آنجاکه نظام مالکیت فکری از بدو شکل‌گیری همواره مورد توجه اکثر نظریه‌پردازان و از جمله حقوقدانان بوده است، لذا از دیرباز کتاب‌ها و مقالات مختلفی در این زمینه تألیف شده است.

پیشینه تحقیق

پیشینه تحقیقات داخلی

۱- شهرام وصفی اسفستانی و سمیه ناصر زاده (۱۳۹۶) در مقاله‌ای با عنوان: ارزیابی نقش حمایت از حقوق مالکیت فکری در رشد اقتصادی: مطالعه موردی TRIP ابتدا به این موضوع می‌پردازند که موافقت‌نامه تریپس^۱، یکی از اسناد لازم‌الاجرای سازمان تجارت جهانی بوده و

^۱ - TRIP

هدفش ایجاد استانداردهایی برای حمایت از حقوق مالکیت فکری در کشورهای عضو سازمان است. اجرای موافقت‌نامه تریپس، همواره یکی از نگرانی‌های اصلی کشورهای در حال عضو در سازمان تجارت جهانی است و با توجه به پیشرو بودن عضویت ایران در آن سازمان، این پرسش مطرح می‌شود که اجرای چنین موافقت‌نامه‌ای چه تأثیری بر اقتصاد کشورها دارد. بر این اساس، در این تحقیق عملکرد اقتصادی ۱۰۴ کشور در قالب دو گروه کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه، با استفاده از مدل‌های رشد اقتصادی و از طریق روش داده‌های تابلویی بررسی شده است و از آنجا که نتایج بررسی‌ها نشانگر رابطه مثبت شاخص حقوق مالکیت فکری و عملکرد اقتصادی کشورهای مختلف جهان است؛ بنابراین، به‌رغم این تصور که افزایش حمایت از حقوق مالکیت فکری در کشورهای کمتر توسعه‌یافته اثر نامطلوبی بر رشد اقتصادی آنها می‌گذارد، افزایش حمایت از حقوق مالکیت فکری با تأثیر مثبت بر نرخ رشد اقتصادی، می‌تواند انتقال فناوری و سطح رفاه در هر دو گروه کشورها را ارتقا دهد.

۲- ریحانه خانی و زهرا نصراللهی (۱۳۹۴) در مقاله‌ای با عنوان: بررسی رابطه بین حقوق مالکیت فکری و توسعه (کشورهای منتخب در حال توسعه و توسعه‌یافته معتقدند که برای دستیابی به اقتصاد دانش‌بنیاد، لازم است شرایط لازم برای ابداع و نوآوری فراهم گردد. لذا یکی از زمینه‌های نوآوری و خلاقیت حمایت از مالکیت فکری می‌دانند. در این مقاله علاوه بر رابطه بین حقوق مالکیت فکری و سطح توسعه‌یافتگی کشورها، شناخت عوامل مؤثر بر حفاظت از حقوق مالکیت فکری نیز مورد بررسی قرار می‌گیرد.

پیشینه تحقیقات خارجی

۱- عارف احمد (۲۰۱۶) در مقاله‌ای با عنوان: اجرای قانون حقوق مالکیت فکری^۱ در بنگلادش، نگارنده بر این عقیده است که دنیای کنونی شاهد افزایش توجه به مسائل مربوط به حقوق مالکیت فکری در سیاستگذاری در سطح ملی و جهانی است. در ادامه به تعریف مالکیت فکری پرداخته و بیان می‌دارد که، حقوق مالکیت فکری، حقوقی است که به مردم در مورد آثار ذهن آنها داده می‌شود و اغلب حقوق مالکیت برای استفاده از آثار نوآورانه را در نظر می‌گیرد و برای ارتقاء نوآوری، سرمایه‌گذاری در علم و فناوری برای رفاه عمومی مورد سنجش قرار می‌گیرد. مالکیت فکری (آی‌پی) به افراد و اشخاص دیگر حق تعقیب دیگران را در استفاده از نوآوری‌های ظریف خاص می‌دهد. حفاظت و ارتقاء این حق امری لازم است تا اطمینان حاصل شود که تحولات تکنولوژیکی و اقتصادی ناشی از کارهای نوآورانه مردم باید مورد قدرانی قرار گیرد.

¹ - IPRS

تنها یک سیستم قوی از حفاظت از آی‌پی می‌تواند فضایی ایجاد کند که در آن صنعت نوآورانه شکوفا می‌شود تا به توسعه اقتصادی کلی کشور کمک کند.

۲- ویسکی چیموتای و هبرت اسکایت (۲۰۱۷) در مقاله‌ای با عنوان: ارزیابی تجربی تأثیرات اقتصادی ورود به سازمان تجارت جهانی و تعهدات آن به این موضوع می‌پردازند که علاوه بر تسهیل دسترسی به بازار جهانی، مذاکرات مربوط به عضویت در سازمان تجارت جهانی موجب روند اصلاحات داخلی می‌شود که انتظار می‌رود بهبود بخش عرضه کشورهای عضو در این اتحادیه باشد. با این حال، اندازه‌گیری تأثیر واقعی پیوستن، بحث‌های تجربی است. مقاله حاضر با ارائه معیار جدیدی از تعهدات خاص در طی مذاکرات، به این موضوع کمک می‌کند. این تعهدات اغلب موجب ایجاد تعدادی از تحولات ساختاری داخلی می‌شود که انتظار می‌رود بر رشد اقتصادی تأثیر بگذارد. شاخص تعهد الحاقی در این مقاله نشان‌دهنده توزیع ناهمگون تعهدات اعضای ماده XII است. این شاخص برای بررسی اجمالی آماری در مورد تأثیر عضویت در سازمان تجارت جهانی برای یک سری متغیرهای مرتبط با رشد اقتصادی مانند تجارت و سرمایه‌گذاری استفاده می‌شود. آنها از مقاله خود این نتیجه را می‌گیرند که تأثیر عضویت سازمان تجارت جهانی در نسبت تجارت/تولید ناخالص داخلی به‌طور قابل‌توجهی بالاتر از مطالعات قبلی برای کشورهای در حال توسعه بوده است. نتایج مربوط به سرمایه‌گذاری، چه خارجی و چه داخلی، دلگرم‌کننده است، اما کاملاً قطعی نیست.

چارچوب نظری

در خصوص نقش حقوق مالکیت معنوی در رونق اقتصادی و تجارت بین‌الملل کشورهای در حال توسعه نظریاتی از سوی اقتصاددانان و حقوقدانان مطرح شده است. برای مثال مسکاس معتقد است که حقوق مالکیت معنوی می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در تشویق نوآوری، توسعه محصول و تغییرات فنی داشته باشد. از سوی دیگر اکثر اقتصادهای پیشرفته به‌شدت مبتنی بر خدمات می‌باشند و بسیاری از آنها شاهد انتقال به اقتصادهای به‌اصطلاح دانش‌بنیان هستند. همان‌طور که دکتر مارگارت بلر (در بریتانیا) و اوشن تومو (در ایالات متحده آمریکا) ذکر کردند، تغییر همزمان از سرمایه‌گذاری ملموس به سرمایه‌داری نامشهود را می‌توان در اوایل دهه ۱۹۷۰ مشاهده کرد. نویسندگان جدید دیگری همچون هاسکل، کورادو، وست لیک و دیگران نیز از این روند آهسته اما پایدار و تأثیر آن سخن گفته‌اند.

ایچر و گارسیا-پنالوسا (۲۰۰۸) در مقاله‌ای با عنوان قدرت درون‌زای حقوق مالکیت فکری؛ الزاماتی برای رشد و توسعه‌ی اقتصادی به این‌مسئله پرداختند که چگونه انگیزه‌های شخصی

برای محافظت از حقوق دارایی‌های فکری و توسعه بر رشد اقتصادی تأثیر می‌گذارد. نتایج تحقیق نشان داد که حفاظت بیشتر از حقوق دارایی‌های فکری بازگشت به نوآوری را افزایش می‌دهد و زمانی که از انگیزه‌های نوآوری حمایت می‌شود این حمایت می‌تواند بر رشد و توسعه‌ی اقتصادی تأثیر بگذارد، همچنین حمایت از تأمین حقوق مالکیت فکری، انگیزه‌ی بخش خصوصی را برای سرمایه‌گذاری در بخش، تحقیق توسعه و تولید محصولات جدید افزایش می‌دهد، درآمد حاصل از نوآوری و بخش خصوصی را به سمت تلاش برای تحقیقات بیشتر هدایت می‌کند. بنابراین، تقاضا برای نیروی کار ماهر را می‌افزاید.

چن و پوتیتانون^۱ (۲۰۰۵) حقوق دارایی فکری و نوآوری در ۶۴ کشور درحال توسعه را مورد بررسی قرار داده‌اند. در این مطالعه نشان داده شد که سیاست‌های فزاینده‌ی نوآوری در یک کشور درحال توسعه، به‌طور همزمان حقوق دارایی‌های فکری را افزایش می‌دهد؛ یعنی کشور-هایی که توانایی مدیریتی کمتری برای گسترش نوآوری دارند انگیزه‌ی کمتری نیز برای حفاظت از حقوق دارایی‌های فکری نشان می‌دهند. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که میزان تأمین حقوق دارایی‌های فکری یک کشور وابسته به سطح توسعه‌ی آن کشور است.

۱- حقوق مالکیت معنوی

موضوعات مالکیت معنوی مخلوقات ذهن انسان و فکر او هستند. حقوق خالقان آثار ابداعی یا هنری به عنوان حقوق مالکیت معنوی شناخته می‌شوند که شامل موارد ذیل است: حق نسخه‌برداری که از حقوق مؤلفان کتاب و سایر آثار هنری حمایت می‌کند و پروانه‌ی اختراع که از حقوق مخترعان حمایت می‌نماید، طراحی‌های صنعتی که حقوق طرح‌های تزئینی را حمایت می‌کند. همچنین علائم تجاری و سایر علائمی که تجار برای تمیز محصولات خود از محصولات سایرین مورد استفاده قرار می‌دهند. استفاده غیرمجاز از مالکیت معنوی نقض حق مالک محسوب می‌شود.

۲- موافقت‌نامه تریپس

موافقت‌نامه راجع به جنبه‌های تجاری حقوق مالکیت معنوی یا موافقت‌نامه تریپس توجه به جنبه‌های مختلف حقوق مالکیت معنوی مانند مالکیت ادبی و هنری (کپی‌رایت) و مالکیت صنعتی و نیز از حیث توجه ویژه به اجرا و تضمین حقوق دارندگان حق، جامع‌ترین سند بین-المللی راجع به حقوق مالکیت معنوی است. یکی از اهداف تهیه این موافقت‌نامه، به روز کردن

¹ - Chen, Y. & T. Puttitanun

کنوانسیون‌های کلاسیک از جمله کنوانسیون برن بوده است. از این رو حمایت از حقوق پدید-آوردگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای مورد توجه قرار گرفته است.

گسترش موضوعات تحت حمایت حقوق مالکیت ادبی و هنری^۱ مانند نرم‌افزارهای رایانه‌ای، در نتیجه اشاعه فناوری نوین به همراه افزایش تکثیر غیرمجاز از موضوعات تحت حمایت در دهه ۱۹۷۰، صاحبان حقوق ادبی و هنری و دولت‌های متبوع ایشان را بر آن داشت که خواستار تهیه مقرراتی لازم‌الاجرا و در عین حال جامع‌تر و کارآمدتر از مقررات کنوانسیون برن در سطح بین‌المللی شوند، چرا که کنوانسیون برن ۱۹۷۱ راجع به حمایت از حقوق مالکیت ادبی و هنری اولاً: کشورهای عضو را ملزم به پیش‌بینی ابزارهای حقوقی کافی برای لازم‌الاجرا کردن مفاد آن نکرده بود؛ ثانیاً: فاقد مقررات خاص در مورد موضوعات نوین مالکیت ادبی و هنری مانند نرم‌افزارهای رایانه‌ای بود.

تلاش دسته‌ای از کشورها برای رفع کمبودهای کنوانسیون برن، در ۱۵ آوریل ۱۹۹۴ به انعقاد موافقت‌نامه‌ای مهم تحت عنوان موافقت‌نامه راجع به جنبه‌های تجاری حقوق مالکیت معنوی یا تریپس انجامید که امروزه یکی از موافقت‌نامه‌های پانزده‌گانه سازمان تجارت جهانی را تشکیل می‌دهد. این موافقت‌نامه که با هدف گسترش حمایت مؤثر و کارآمد از حقوق مالکیت فکری تهیه شده است. (آموزگار، ۱۳۸۱: ۵۹-۶۸) به‌خاطر توجه به جنبه‌های مختلف این حقوق مانند حقوق مالکیت ادبی و هنری و مالکیت صنعتی و نیز توجه ویژه به تضمین حقوق دارندگان حق و ضمانت اجرای نقض آن، جامع‌ترین سند بین‌المللی راجع به حقوق مالکیت معنوی محسوب می‌شود.

صرف نظر از اهمیت و جایگاه این موافقت‌نامه، از آنجا که این سند جزء اسناد راجع به تأسیس سازمان تجارت جهانی^۲ بوده و نظر به اینکه کشور ما از سال ۱۳۷۵ درخواست عضویت این سازمان را ارائه کرده است و به‌رغم عضویت ناظر در این سازمان، مکلف است برای عضویت رسمی، مقررات داخلی خود را با مقررات سازمان تجارت جهانی از جمله موافقت‌نامه تریپس هماهنگ کند، تطبیق قوانین راجع به مالکیت معنوی کشور با مقررات تریپس و همچنین مطالعه و بررسی آثار الحاق ایران بدان ضروری به‌نظر می‌رسد. اما از آنجا که به علت توجه موافقت-نامه تریپس به جنبه‌های مختلف مالکیت معنوی، نمی‌توان در قالب یک مقاله به تمام ابعاد آن را پرداخت، این پژوهش را تنها به حوزه حقوق مالکیت ادبی و هنری اختصاص داده‌ایم و در

^۱ - Copyright

^۲ - WTO

میان مصادیق این حوزه نیز نرم‌افزارهای رایانه‌ای را برگزیده‌ایم، چرا که پیدایش این مصادیق جدید مالکیت ادبی و هنری، تهیه‌کنندگان موافقت‌نامه تریپس را بر آن داشت تا با به روز کردن کنوانسیون برن، به حقوق پدیدآورندگان این جلوه نوین فناوری نیز توجه کنند.

۳- مقررات اصلی موافقت‌نامه

موافقت‌نامه مربوط به حقوق مالکیت معنوی^۱ را که سازمان جهانی مالکیت معنوی ارائه داده است، تکمیل می‌نماید به‌ویژه حداقل استانداردها و دوره‌های حداقل و متحدالشکلی را پیش‌بینی می‌کند که طی آن دوره‌ها باید از حقوق مالکیت معنوی حمایت شود. همچنین کشورها مکلف هستند، در میان اتباع خارجی و بین اتباع خودشان در مورد تملک، دامنه و حفظ حقوق مالکیت معنوی تبعیض قائل نشوند.

۳-۱- قاعده تعهد واحد

اسناد حقوقی چند جانبه ناشی از دور اروگوئه تعهد واحد قلمداد می‌شوند. لازم است تمامی کشورهای عضو سازمان جهانی تجارت، قوانین و مقررات ملی را به تصویب برسانند تا قواعد مندرج در گات ۴۹۹۱ و موافقت‌نامه‌های وابسته و موافقت‌نامه عمومی راجع به تجارت خدمات و موافقت‌نامه راجع به جنبه‌های مرتبط با تجارت حقوق مالکیت معنوی را اجرا نمایند. معهدنا، موافقت‌نامه‌های چند جانبه اذعان می‌دارند که کشورهای در حال توسعه، کشورهای دارای کمترین میزان توسعه‌یافتگی و کشورهای دارای اقتصاد در حال گذر، ممکن است در پذیرش فوری یا برخی از تعهدات این موافقت‌نامه‌ها مشکلاتی داشته باشند و به این ترتیب برای این کشورها رفتار ویژه و متفاوت در نظر گرفته شده است.

۳-۲- بهبود دسترسی به بازار

علاوه بر بهبود چارچوب حقوقی و نهادین برای تجارت بین‌المللی، دوراروگوئه به نحو قابل ملاحظه‌ای دسترسی به بازارهای صادراتی را افزایش داده است. در بخش صنعت در نتیجه کاهش‌هایی که در دوره‌های قبلی گات صورت گرفت، میانگین سطح تعرفه محصولات صنعتی در اکثر کشورهای توسعه‌یافته پایین بود. طبق توافقات دوراروگوئه، این تعرفه‌ها باید تا ۴ درصد دیگر در پنج نوبت سالانه مساوی کاهش یابد.

معهدنا، درصد کاهش تعرفه‌ها برای برخی از محصولات که صادرات کشورهای در حال توسعه را تشکیل می‌دهند پایین‌تر از میانگین هستند، زیرا کالاهای حساس وارداتی محسوب

^۱ - WIPO

می‌شوند. تعدادی از کشورهای در حال توسعه و اقتصادهای در حال گذار، تقریباً حدود دو سوم درصد کاهش تعرفه در کشورهای توسعه‌یافته، تعرفه‌های خود را کاهش خواهند داد. دستارود مهم دیگر دواروگوئه، تصمیم به حذف تدریجی محدودیت‌های مربوط به واردات منسوجات و پوشاک است.

موافقت‌نامه مربوط به منسوجات و پوشاک^۱ که در حال حاضر جانشین ترتیبات الیف چندگانه^۲ است، مقرر می‌دارد که محدودیت‌های مربوط به منسوجات در چهار مرحله در طول یک دوره ۱۰ ساله حذف شود و بعد از اول ژانویه ۲۰۰۲ تجارت منسوجات کاملاً در گات ۴۹۹۱ ادغام می‌شود و تحت شمول قواعد آن قرار می‌گیرد.

در موافقت‌نامه کشاورزی دواروگوئه تمامی کشورها تضمین نمودند تمامی قواعد گات را بر تجارت محصولات کشاورزی اعمال کنند. مذاکراتی که به موجب این قواعد صورت گرفته بود. متغیرهایی را در آزادسازی تجاری این محصولات به دنبال داشته است. بدین ترتیب کشور-های توسعه‌یافته، توافق نمودند تا تعرفه را جایگزین محدودیت‌های کمی و سایر اقدامات غیر تعرفه‌ای بر محصولات کشاورزی نمایند. نرخ‌های تعرفه‌ای جدید و همچنین سایر تعرفه‌ها قرار است تا ۰۳ درصد کاهش یابد و کشورهای در حال توسعه و اقتصادی‌های در حال گذار از جانب خود توافق نموده‌اند تا تعرفه‌ای خود را از تا حدود دو سوم میانگین کاهش دهند.

۴- توسعه‌ی اقتصادی

توسعه‌ی اقتصادی فرآیندی است که در آن اقتصادهای ملی با درآمد پایین به اقتصادهای مدرن صنعتی تبدیل می‌شوند. توسعه‌ی اقتصادی به بهبود در شاخص‌های کمی و کیفی اشاره دارد و رشد اقتصادی یکی از شاخص‌های توسعه‌ی اقتصادی محسوب می‌شود. علاوه بر این، توسعه‌ی اقتصادی به بهره‌گیری از فناوری‌های جدید برای گذار از اقتصاد کشاورزی به اقتصاد صنعتی اطلاق می‌شود که به بهبود استانداردهای زندگی می‌انجامد. (Maryann, 2014: 3-4)

۵- نقش حقوق مالکیت معنوی در رشد اقتصاد

حقوق مالکیت، پایه و اساس اقتصاد آزاد و مبادلات بازاری است و تمام صاحب‌نظران و اقتصاددانان با استدلال‌های اهمیت کلیدی آن در فرآیند توسعه اقتصادی تأکید داشته مختلف نشان می‌دهند حقوق مالکیت ناامن، اثرات نامطلوب و منفی بر فعالیت‌های اقتصادی بر جا می‌گذارد. هرناندو دوسوتو از اصطلاح «سرمایه مرده» برای تبیین دارایی‌هایی استفاده می‌کند

^۱ - ATC

^۲ - MFA

که به دلیل حقوق مالکیت ضعیف در برخی کشورهای در حال توسعه امکان ظهور و نمایش آنها در فعالیت‌های رسمی وجود ندارد. همچنین، هیچ نظام حقوق مالکیتی نمی‌تواند در حلاء عملیاتی شود؛ بلکه استقرار حقوق مالکیت نیازمند نظام حقوقی و قضایی قدرتمندی است که امکان مبادله دارایی‌ها را فراهم کند. (شاه حسینی و همکاران، ۱۳۹۶: ۵۷) چرا که در عصر مدرن رشد اقتصادی، توسعه فن‌آوری به عنوان اصلی‌ترین عامل رشد بلندمدت تلقی می‌شود و این موضوع ارتباط نزدیکی به وضع قوانین مالکیتی مناسب دارد. این پیشرفت فناوری ناشی از فعالیت‌های نمایندگان اقتصادی است که به منظور سودآوری از طرح محصولات جدید یا توسعه عوامل موجود به منظور سرمایه‌گذاری برای پیش‌بینی سود از اختراعات بعدی در تحقیق و توسعه انجام می‌شود. اما علاوه بر ساختن محصولات جدید، فعالیت‌های نوآورانه به دانش جامعه می‌افزایند که براساس آن نوآوری‌های ذکر شده مبتنی است. این فرآیند تا جایی کمک می‌کند که اطلاعاتی که آی‌پی‌آر از آن محافظت می‌کند، مانند سایر مطالبات ثبت اختراع، در اختیار سایر مخترعین احتمالی نیز قرار گیرد.

نرخ جهانی رشد پس از آن مشروط به میزان نوآوری و موجودی دانش است و حفاظت آی‌پی‌آر می‌تواند رشد امیدواری هر دو را افزایش دهد. حقوق مالکیت یکی از نهادهای تعیین کننده عملکرد اقتصادی است. حقوق مالکیتی که خوب ایجاد شده باشد بهره‌وری و عملکرد اقتصادی را افزایش می‌دهد. (North, 2005: 32-34)

پیچیده شدن اقتصادها در دنیای مدرن باعث پیچیده‌تر شدن حقوق مالکیت می‌شود به طوری که در اقتصاد دانش محور، حقوق مالکیت نقش مهمتری را به عهده دارد که بدون آن تولید و انتشار دانش که موتور محرک اقتصادهای مدرن است، امکان‌ناپذیر می‌گردد. وقتی صحبت از این موضوعات در یک زمینه متعدد حوزه قضایی می‌شود، مناسب‌ترین تحلیل‌ها مواردی است که جهانی متشکل از دو نوع کشور را بازرسی می‌کنند: یک شمال توسعه‌یافته، نوآورانه و یک جنوب در حال توسعه و قابل تکثیر. در این زمینه به نقش مالکیت معنوی در رشد و تجارت خارجی آمریکا پرداخته می‌شود. آنچه در بررسی این موضوع حائز اهمیت است این است که پذیرش و تعهد به اجرای قوانین مربوط به حقوق مالکیت معنوی می‌تواند مزیت‌های بین‌المللی به همراه داشته باشد. به عنوان مثال یکی از شرایط عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی، عضویت در موافقت‌نامه‌های مربوط به حق نسخه برداری است. در صورتی که یک سرمایه‌گذار در باید در کشور قوانین حمایت از حقوق مالکیت معنوی ضعیف هستند انگیزه و اعتماد خود برای سرمایه‌گذاری و یا همکاری در طرح‌های نوآورانه برای توسعه کشور را از

دست می‌دهد؛ زیرا این احتمال وجود دارد که همه طرح‌ها و خلاقیت‌هایی که در حین کار به وجود می‌آید مصادره شود. بنابراین اهتمام به حقوق مالکیت معنوی می‌تواند از طریق افزایش اعتماد بین‌المللی به توسعه اقتصادی یک کشور کمک کند. (رفیعی آتانی، ۱۳۹۳: ۵۶)

به عنوان مثال استفاده از تعداد مالکیت معنوی بر کارکنان برای صنایع گروهی، صنایع متمرکز بر مالکیت معنوی همچنان سهم قابل توجهی از صادرات و واردات ایالات متحده را تشکیل می‌دهند. مجموع صادرات کالاها بین سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۴ از ۷۷۵ میلیون دلار به ۸۴۲ میلیون دلار افزایش یافت. باین حال به دلیل اینکه صادرات صنایع غیرمتمرکز بر مالکیت معنوی به سرعت افزایش یافت، سهم کل صادرات کالاها از صنایع متمرکز بر مالکیت معنوی از میزان ۶۰٪ در سال ۲۰۱۰، به ۵۲٪ در سال ۲۰۱۴ کاهش یافت. ارزش واردات کالاها به صنایع متمرکز بر مالکیت معنوی در سال ۲۰۱۴، ۳۹۱/۱ میلیارد دلار بوده که از سال ۲۰۱۰ تغییر نکرده است اما در کل بین سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۴ واردات کالاها از ۶۹/۹٪ به ۵۹/۳٪ افت پیدا کرده است.

تجزیه و تحلیل صادرات توسط صنعت در سال ۲۰۱۴ بسیار شبیه به سال ۲۰۱۰ است. صنایع تولیدی، ۹۶٪ از صادرات کالاها از صنایع متمرکز بر مالکیت معنوی در سال ۲۰۱۴ در مقایسه با ۹۹٪ در سال ۲۰۱۰ را به خود اختصاص داده‌اند. بخش‌های استخراج نفت و گاز و مواد معدنی غیرفلزی در طول هر دو سال به استراحت پرداختند. در داخل تولید، صادرات از بخش مواد شیمیایی اصلی به طرز چشمگیری زیاد شد و از سال ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۴ از ۵۸/۴ میلیارد دلار به ۶۴/۵ میلیارد دلار افزایش یافت. صادرات غیر رساناها و سایر بخش‌های الکترونیکی که نمودار را در سال ۲۰۱۰ به ۶۴ میلیارد دلار رساند، در سال ۲۰۱۴ به ۵۴/۸ میلیارد دلار رسیده است. (همان منبع) همه این مطالب و آمارها حکایت از نقش بی‌بدیل مالکیت معنوی در رونق اقتصادی و تجارت بین‌المللی دارد.

۶- حق توسعه

در بررسی عناصر مربوط به تعریف و تعیین حق توسعه بیان می‌دارند که حق توسعه یک حق اساسی و پیش شرط و پیش نیاز آزادی پیشرفت عدالت و خلاقیت است حق توسعه ابتدا و انتهای حقوق بشر است حق توسعه حق محوری است که بقیه حقوق بشر از آن ناشی می‌شوند. (Henry J. Steiner and Philip alston, 1996: 1117) تعریف حق توسعه به صورت مستقیمی به تعریف مفهوم توسعه بستگی دارد زیرا که دو مفهوم حق توسعه و توسعه مفاهیم پیچیده دارای جوانب مختلفی می‌باشند. (H. westen, 1992: 148) یکی از مهمترین و جامع‌ترین جنبه

های حق توسعه این است که مردم و به‌طور کلی هر ملتی حق دارد که به‌طور آزادانه سیستم اقتصادی و اجتماعی خود را جهت توسعه بدون هیچ مداخله‌ای و با آزادی برابر انتخاب نماید که در حقیقت این جنبه تعیین سرنوشت را که در اعلامیه حق توسعه به آن اشاره گردید مورد تایید و تاکید قرار می‌دهد به‌طوری که می‌توان گفت حق توسعه یک حق لاینفک و ملهم از حق سرنوشت است؛ این امر حق توسعه را بالاتر و بیشتر از حق یک دولت و یا یک ملت معرفی می‌نماید و هر فرد مستحق برخورداری از این حق می‌گردد. در بررسی محتوای حق توسعه به جاست که به بررسی مبانی آن نیز پرداخته شود. مهمترین مبانی حق توسعه همبستگی بین‌المللی است. (Ibid:1118) همبستگی بین‌المللی در حقیقت وابستگی متقابل ملتها را مدنظر قرار می‌دهد براین اساس می‌توان حق توسعه را بر مبنای همبستگی بین‌المللی در سه مرحله مورد شناسایی قرار داد:

۱- همبستگی متقابل نتیجه طبیعت اقتصاد جهانی

۲- وظیفه جهانی برای کلیه دولتها به منظور توسعه اقتصاد جهان که توسعه را به معنای واقعی کلمه یک مسئله بین‌المللی می‌سازد.

۳- حفظ و صیانت نوع بشر به عنوان پایه حق توسعه (موسوی، ۱۳۷۵: ۸۵)

۷- نقش مالکیت معنوی در توسعه کشورها

مالکیت فکری می‌تواند از طریق نقش فعال در شرکت‌های دانش‌بنیان عامل توسعه باشد. موتور محرک اقتصاد دانش‌بنیان شرکت‌های دانش‌بنیان هستند. این شرکت‌ها به منظور هم-افزایی علم و ثروت، توسعه اقتصاد دانش محور، تحقق اهداف علمی، اقتصادی و تجاری‌سازی نتایج تحقیق و توسعه در حوزه فناوری‌های برتر نقش دارند. (خیاطیان، ۱۳۹۳: ۵۷)

تغییر و تحولات دهه‌های اخیر به قدری عمیق، گسترده و سریع اتفاق افتاده که تمامی ابعاد و شئون زندگی فردی و اجتماعی به‌طور محسوس و نامحسوس، تحت تأثیر آن قرار گرفته است. در این شرایط، نیازها و خواسته‌های بشری از تنوع و تعدد رو به افزایشی برخوردار شده است و سازمان‌ها برای پاسخگویی بهتر در مقابل مشتریان در راستای اهداف خود که همانا بقاء، سودآوری و رشد است، باید با بهره‌گیری از توان خلاقیت کارکنان که سرمایه اصلی آنها را تشکیل می‌دهند با ایجاد نوآوری در محصولات و خدمات، توانایی خود را در جهان رقابتی افزایش دهند. در چنین فضایی نقش و جایگاه شرکت‌های دانش‌بنیان به عنوان موتور توسعه، حتی در کشورهای پیشرفته صنعتی و توسعه‌یافته، بسیار بارزتر، حساس‌تر و اثر بخش‌تر از گذشته نزد دولتمردان، سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان مطرح می‌باشد و به دلیل ارتباط تنگاتنگ خلاقیت

و کارآفرینی، بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته مطابق شرایط، امکانات و نظام ارزشی و اقتصادی خود اقدام به طراحی و اجرای نظامی تحت عنوان نظام نوآوری نموده‌اند. (تنهاپیرزاده : ۲۲۹)

چرا که شرکت‌های دانش‌بنیان امروزه دارای نقش بسیار مهمی در تجارت کشوری، منطقه‌ای و بین‌المللی می‌باشند. این شرکت‌ها از یکسو تولید علم را سرلوحه‌ی خود قرار داده‌اند و از سوی دیگر به بازار می‌اندیشند. به دیگر سخن علم تجاری را تولید و عرضه می‌کنند. ممالک پیشرفته حجم وسیعی از سرمایه‌گذاری‌های خود را بر روی این شرکت‌ها متمرکز می‌کنند، چرا که این شرکت‌ها وسیله‌ی سیادت اقتصادی بر جهان امروزاند. (سیاح رفیعی، ۱۳۹۳: ۳-۹)

از این به بعد بحث ایجاد و تشکیل شرکت‌های دانش‌بنیان مطرح شد. اگرچه در قانون تجارت هفت نوع شرکت از نظر حقوقی تعیین و برشمرده شده است، اما موضوع شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان از سال ۸۹ به عنوان گونه جدیدی از شخصیت حقوقی وارد نظام حقوقی کشور شد. ضرورت توجه به اقتصاد دانش‌بنیان در کنار رشد و توسعه پارک‌های علم و فناوری ضرورت حمایت‌های قانونی از این شرکت‌ها را بیش از پیش مطرح کرد. یکی از زیر ساخت‌هایی که می‌تواند ضامن موفقیت اقتصادی و فناوری پژوهشگران و شرکت‌های دانش‌بنیان در عصر دانایی محور توجه به «حقوق مالکیت معنوی» است. پژوهشگران و شرکت‌ها با بهره‌گیری از نظام حقوقی مالکیت معنوی، قادر خواهند بود تا چتر حقوقی کارآمدی برای فرایند خلق ایده تا صادرات فناوری و تجاری‌سازی خودشان فراهم آورند. با توجه به اینکه غالب داشته‌های پژوهشگران و شرکت‌های دانش‌بنیان از جنس دارایی‌های فکری است لذا «مدیریت و حفاظت حقوقی از دارایی‌های فکری» امری اجتناب‌ناپذیر خواهد بود. (مشهدی، ۱۳۹۳، ۳-۷) از سوی دیگر، برای وارد شدن به عرصه اقتصاد جهانی باید با ادبیات خاص دنیای تجارت که یکی از مباحث کلیدی آن حقوق مالکیت معنوی است؛ آشنا شد. به‌طور خلاصه و در یک جمله می‌توان بیان داشت که: «دندانستن مباحث حقوق مالکیت معنوی برای پژوهشگران و شرکت‌های دانش‌بنیان یک تهدید جدی و دندانستن آنها به عنوان یک فرصت بزرگ خواهد بود».

(همان)

۸- موانع و محدودیت‌های تجاری در توسعه تجاری

۸-۱- محدودیت‌های مقداری^۱

بند یک ماده ۱۱ گات تحت عنوان حذف محدودیت‌های مقداری مقرر می‌دارد «هیچیک

^۱ - Quantitative restrictions

از طرف‌های متعهد نباید هیچ محدودیت یا ممنوعیتی غیر از عوارض، مالیات، یا دیگر هزینه‌ها را اعم از اینکه از طریق سهمیه‌ها، مجوزهای صادراتی یا وارداتی، یا از طریق دیگر اقدامات به اجرا گذاشته شوند، در مورد ورود هیچ محصولی که مقصد آن سرزمین هر یک از طرف‌های متعهد دیگر باشد، وضع یا حفظ نماید». (طارم، ۱۳۸۵: ۷۱) همچنین ماده ۱۳ نیز به اجرای غیرتبعیض‌آمیز محدودیت‌های مقداری تاکید می‌کند. مقررات گات در مورد حذف محدودیت‌های مقداری اولین قدم به سوی آزادسازی تجاری بوده است؛ در واقع محدودیت‌های مقداری، برخلاف آزادسازی تجاری عمل می‌کنند و محدودیت‌هایی هستند که بر مقدار یا ارزش کالاهای وارداتی یا صادراتی وضع می‌شوند. دلیل به وجود آمدن محدودیت‌های مقداری بحران اقتصادی بعد از جنگ جهانی اول در سال ۱۹۲۹ بود؛ بنابراین کشورهای بزرگ از جمله انگلستان ناچار شدند آزادی تجاری را محدود سازند و رژیم حمایتی را در پیش بگیرند یعنی برای کالاهای خارجی سهمیه‌هایی را در نظر بگیرند و حتی کالاهای غیرضروری را ممنوع اعلام کردند. (باقری، ۱۳۸۸: ۱۳) در واقع محدودیت‌های مقداری عبارتند از: الزامات صدور مجوز، سهمیه‌های جهانی که توسط کشورها اختصاص داده شده موانع فنی تجارت، سیاست‌های کنترل ارزی، حق ثبت سفارش کالا، و موانع بهداشتی و یا جنبه‌های تجاری حقوق مالکیت معنوی و ضوابط سرمایه‌گذاری باشد. (کاوند، ۱۳۸۹: ۱۲۹)

۸-۲- کاهش تعرفه‌های گمرکی

در سازمان تجارت جهانی هر چند که برقراری موانع تجاری ممنوع اعلام شده است اما برقراری تعرفه‌های گمرکی مجاز می‌باشد آن هم به این خاطر است که ممکن است سیستم تعرفه‌های گمرکی بر آزادسازی تجاری تأثیر بگذارد در واقع هر کشور عضو سازمان تجارت جهانی باید علاوه بر الحاق به موافقت‌نامه‌های چند جانبه سازمان تجارت جهانی وارد مذاکرات دو جانبه یا چند جانبه با دیگر اعضای سازمان تجارت جهانی گردد تا تعرفه‌های خود را کاهش دهد و سقف تعرفه‌های خود را با دیگر اعضا توافق نماید حداکثر میزانی از تعرفه‌ها که در جدول تعرفه‌های هر کشور وارد می‌شود آن کشورها حق ندارند بیشتر از آن مقادیر تعرفه‌ای را اخذ نمایند کشورها با الحاق به سازمان تجارت جهانی متعهد می‌شوند که تعرفه‌های خود را کاهش دهند. بر این اساس کشورها با یک دیگر وارد مذاکره می‌شوند و متقابلاً تعرفه‌های گمرکی خود را نسبت به کالاهای دیگر کاهش می‌دهند. (شیروی، ۱۳۹۳: ۹۶-۹۷)

۹- حقوق مالکیت معنوی و رشد اقتصادی

حقوق مالکیت، پایه و اساس اقتصاد آزاد و مبادلات بازاری است و تمام صاحب‌نظران و

اقتصاددانان با استدلال‌های اهمیت کلیدی آن در فرآیند توسعه اقتصادی تأکید داشته مختلف نشان می‌دهند. حقوق مالکیت نامن، اثرات نامطلوب و منفی بر فعالیت‌های اقتصادی بر جا می‌گذارد. هرناندو دوسوتو از اصطلاح «سرمایه مرده» برای تبیین دارایی‌هایی استفاده می‌کند که به دلیل حقوق مالکیت ضعیف در برخی کشورهای در حال توسعه امکان ظهور و نمایش آنها در فعالیت‌های رسمی وجود ندارد. همچنین، هیچ نظام حقوق مالکیتی نمی‌تواند در خلاء عملیاتی شود؛ بلکه استقرار حقوق مالکیت نیازمند نظام حقوقی و قضایی قدرتمندی است که امکان مبادله دارایی‌ها را فراهم کند. (شاه حسینی و همکاران، ۱۳۹۶: ۵۷) چرا که در عصر مدرن رشد اقتصادی، توسعه فن‌آوری به عنوان اصلی‌ترین عامل رشد بلندمدت تلقی می‌شود و این موضوع ارتباط نزدیکی به وضع قوانین مالکیتی مناسب دارد. این پیشرفت فناوری ناشی از فعالیت‌های نمایندگان اقتصادی است که به منظور سودآوری از طرح محصولات جدید یا توسعه عوامل موجود به منظور سرمایه‌گذاری برای پیش‌بینی سود از اختراعات بعدی در تحقیق و توسعه انجام می‌شود. اما علاوه بر ساختن محصولات جدید، فعالیت‌های نوآورانه به دانش جامعه می‌افزایند که بر اساس آن به نوآوری‌های ذکر شده مبتنی است. این فرآیند تا جایی کمک می‌کند که اطلاعاتی که آی‌پی‌آر از آن محافظت می‌کند، مانند سایر مطالبات ثبت اختراع، در اختیار سایر مخترعین احتمالی نیز قرار گیرد. نرخ جهانی رشد پس از آن مشروط به میزان نوآوری و موجودی دانش است و حفاظت آی‌پی‌آر می‌تواند رشد امیدواری هر دو را افزایش دهد. حقوق مالکیت یکی از نهادهای تعیین‌کننده عملکرد اقتصادی است. حقوق مالکیتی که خوب ایجاد شده باشد بهره‌وری و عملکرد اقتصادی را افزایش می‌دهد. (North, 2005: 32-34)

پیچیده شدن اقتصادها در دنیای مدرن باعث پیچیده‌تر شدن حقوق مالکیت می‌شود به طوری که در اقتصاد دانش محور، حقوق مالکیت نقش مهمتری را به عهده دارد که بدون آن تولید و انتشار دانش که موتور محرک اقتصادهای مدرن است، امکان‌ناپذیر می‌گردد. وقتی صحبت از این موضوعات در یک زمینه متعدد حوزه قضایی می‌شود، مناسب‌ترین تحلیل‌ها مواردی است که جهانی متشکل از دو نوع کشور را بازرسی می‌کنند: یک شمال توسعه‌یافته، نوآورانه و یک جنوب در حال توسعه و قابل تکثیر. در این زمینه به نقش مالکیت معنوی در رشد و تجارت خارجی آمریکا پرداخته می‌شود. آنچه در بررسی این موضوع حائز اهمیت است این است که پذیرش و تعهد به اجرای قوانین مربوط به حقوق مالکیت معنوی می‌تواند مزیت‌های بین‌المللی به همراه داشته باشد. به عنوان مثال یکی از شرایط عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی، عضویت در موافقت‌نامه‌های مربوط به حق نسخه‌برداری است. در صورتی که یک سرمایه‌گذار

دریابد در کشور قوانین حمایت از حقوق مالکیت معنوی ضعیف هستند انگیزه و اعتماد خود برای سرمایه‌گذاری و یا همکاری در طرح‌های نوآورانه برای توسعه کشور را از دست می‌دهد؛ زیرا این احتمال وجود دارد که همه طرح‌ها و خلاقیت‌هایی که در حین کار به وجود می‌آید مصادره شود. بنابراین اهتمام به حقوق مالکیت معنوی می‌تواند از طریق افزایش اعتماد بین‌المللی به توسعه اقتصادی یک کشور کمک کند. (رفیعی آتانی، ۱۳۹۳: ۵۶)

نتیجه‌گیری

در دهه‌های اخیر هم در بعد ملی و هم در بعد بین‌المللی حقوق مالکیت مورد توجه خاص اکثر کشورها قرار گرفته است. مقررات و قوانین داخلی بسیاری از کشورها با کنوانسیون‌های بین‌المللی هم جهت شده و در این زمینه تغییرات عمده‌ای در مقررات مربوطه در راستای قوانین بین‌المللی اعمال شده است چرا که حقوق مالکیت معنوی نقشی اساسی در توسعه صنعت و ارتقا و انتقال فناوری داشته است امروزه، نظام مالکیت معنوی به یکی از مسائل زیربنایی سیاست نوین تجاری در سطح بین‌المللی و بستری برای فراهم آوردن توسعه پایدار در کشورها تبدیل گشته است. بدین دلیل که در هزاره سوم به موازات جهانی‌شدن اقتصاد و گسترش ارتباطات، بر شدت رقابت تجاری افزوده شده و در این میان فرآیند پژوهش و توسعه، رونق تجاری و دستیابی به فناوری‌های برتر به عنصری کلیدی در کسب مزیت رقابتی در جوامع مختلف تبدیل شده است لذا با توجه به این اهمیت و همچنین موارد مطرح شده می‌توان نتیجه گرفت که:

- ۱- مالکیت معنوی و نقش آن در تجارت بین‌المللی باعث شده تا در عصر حاضر جایگاه بسیار مهم و حیاتی در ساختار حقوقی- اقتصادی کشورها پیدا کند.
- ۲- قوانین حقوق مالکیت معنوی پویا بوده و مدام در حال تغییر و تحول متناسب با شرایط جامعه جهانی است و این مسئله بر پویایی تجارت بین‌المللی می‌افزاید.
- ۳- امروزه فضای رقابتی، سازمان‌ها را ملزم به تغییر شیوه مدیریت نموده است. سازمان‌ها برای بقاء در محیط رقابتی ترغیب می‌شوند تا ضمن توجه به نوآوری جهت کسب مزیت رقابتی از منابع سازمانی به صورت کاراتری استفاده نمایند. از سویی سازمان‌ها و شرکت‌های دارای مزیت رقابتی به مدیریت مالکیت معنوی برای حفظ و صیانت از دستاوردهای نوآورانه خود نیاز دارند چرا که این مسئله ارتباط آنها را با تجارت بین‌المللی تسهیل می‌کند.

منابع فارسی

کتب

- سیاح رفیعی، سلمان (۱۳۹۳)، مفهوم و ماهیت شرکت‌های دانش‌بنیان و مقررات حاکم بر آن، انتشارات دانشگاه قم
- شیروی، عبدالحسین (۱۳۹۳)، حقوق تجارت بین‌الملل، ویراست دو، چاپ هفتم، تهران، انتشارات سمت
- مسعود طارم و دیگران (۱۳۸۵)، سازمان تجارت جهانی اسناد حقوقی سازمان تجارت جهانی، نتایج مذاکرات تجاری چند جانبه دور اوروگوئه، تهران، موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی
- کاوند، علی (۱۳۸۵)، محدودیت‌های مقداری و استثنائات مربوط به تراز پرداخت‌ها در گات و سازمان تجارت جهانی، پژوهش‌های تجارت جهانی، شماره ۴ و ۵

مقالات

- تنه‌پیرزاده، بهاره (۱۳۹۳)، جایگاه اقتصادی و ماهیت حقوقی شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان، همایش ملی اقتصاد دانش‌بنیان معبر اقتصاد مقاومتی
- رفیعی آتانی، عطاءالله (۱۳۹۳)، نقش مدیریت مالکیت معنوی در توسعه اقتصادی؛ چالش‌ها و راهکارها، مجله اقتصادی، شماره ۳ و ۴
- سمیه شاه حسینی و همکاران (۱۳۹۶)، ارزیابی نقش حمایت از حقوق مالکیت معنوی در رشد اقتصادی: TRIPS، فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، شماره ۸۴
- محمدصادق خیاطیان و همکاران (۱۳۹۳)، تحلیلی بر عوامل مؤثر بر رشد و پایداری شرکت‌های دانش‌بنیان در ایران، فصلنامه نوآوری و ارزش آفرینی، سال سوم، شماره ۶
- محمود باقری و دیگران (۱۳۸۸)، اجرای اصل آزادسازی تجاری در سازمان تجارت جهانی، چالش‌ها و فرصت‌ها، مجله پژوهش حقوق و سیاست، سال یازدهم، شماره ۲۷، پاییز و زمستان

پایان نامه‌ها

- زهرا مشهدی، خباز حسین (۱۳۹۳)، بررسی قوانین مالکیت فکری (مقایسه ایران و اروپا)، پایان نامه کارشناسی ارشد
- موسوی، سید علی (۱۳۷۵)، حق توسعه و نظام بین‌الملل، پایان نامه درجه کارشناسی رشته روابط سیاسی (دیپلماتیک) دانشکده روابط بین‌الملل وزارت امور خارجه

English References

Book

- Henry J Steiner and Philip alston (1996), **Internatiinal Human rights in Co-ntext law Politics, morals** ,new York oxford university
- North, Douglas C. (2005), **Understanding the process of economic change**. Princeton university press

Site

- Maryann Feldman(2014), **Economic Development: A Definition and Model for Investment**, Available at: <https://www.eda.gov/files>